

Holwerd aan Zee – Effecten op vismigratie

*Eerste aanzet door Herman Wanningen & Wilco de Bruijne
18-5-2016*

Algemeen

Het project Holwerd aan Zee streeft, naast een stuk economische ontwikkeling, naar het optimaliseren van een ecologische verbinding tussen het Wad en het achterland. De Haven van Holwerd wordt in het plan fysiek verbonden met het achterliggende boezemstelsel van het Wetterskip Fryslan via de Holwerdervaart naar de Dokkumer Ee. Er wordt een scheepvaartsluis met een gemaal voorzien (optie). Het gemaal levert extra afwatering vanuit de boezem richting zee welke functioneert als lokstroom voor migrerende vissen. De nieuwe verbinding bij Holwerd biedt een kans voor het ontwikkelen van een nieuwe overgang tussen zoet en zout en het ontwikkelen van vrije verbinding voor diadrome vissoorten en estuariene soorten.

Herstel van zoet-zout overgangen

De doorbraak creëert een nieuwe zoet-zoutwater overgang met bijzondere kansen voor herstel en versterking van unieke natuurwaarden. Door de aanleg van een valmeer of spoelzee achter de doorbraak ontstaat een brakke zone met optimale omstandigheden voor diadrome vissoorten en estuariene residente soorten. Natuurlijke estuaria met een geleidelijke zoet-zout gradiënt zijn in Nederland zeldzaam geworden. Het herstel daarvan, zoals in de projecten Hallummerryt, de vismigratierivier en Holwerd aan Zee zijn daarom van regionaal, nationaal en internationaal belang (zie figuur 1 voor een overzicht). Migrerende diadrome trekvisen en trekvogels maken van de natuurlijke overgangen tussen zoet en zout water gebruik en estuariene flora en fauna heeft deze specifieke omstandigheden nodig als leefomgeving. Voor een aantal vissoorten is het herstellen van de verbinding tussen zoet en zout water van cruciaal belang voor het overleven van de soort, zoals bijvoorbeeld de Europese paling.



Overzicht van vismigratievoorzieningen op zoet-zout overgangen in de Nederlandse Waddenzee (bron: PRW)

Bijdrage aan de visstand in de Waddenzee

Het gaat slecht met de visstanden in de Waddenzee. Herstel van dynamiek langs de randen van het wad, met kwelders, brakke water zones en meer mogelijkheden voor vismigratie, is een belangrijke sleutel om dat te verbeteren. In de afgelopen eeuwen heeft het gebied echter heel wat dynamiek verloren zien gaan. Dijken en inpolderingen hebben land van water gescheiden, en verbindingen tussen zoet en zout water geblokkeerd. Dat heeft er toe geleid dat de natuurwaarde volgens inschattingen van ecologen ongeveer een kwart is van wat het in natuurlijke situatie kan zijn.

Ook de visstand van de Waddenzee laat zien dat er ecologisch nog veel te winnen valt. Onlangs maakte een studie van het NIOZ instituut bekend dat het slecht is gesteld met de visstand in de Waddenzee. Waar voorheen in de onderzoeksfuik van het NIOZ dagelijks 50 kilo vis werd gevangen is dat tegenwoordig slechts 5 kilo. Vissen hebben baat bij herstel van de waddendynamiek, zoals meer zoet-zout verbindingen en zachtere overgangen tussen land en water. Het gaat hierbij om vissoorten zoals stekelbaars, zeeforel, paling, bot, rivierprik, zeeprik, zalm, fint, elft en spiering.

Vis en Natura 2000

Holwerd aan Zee voorziet in de omzetting van rond de 40 ha landbouwgrond en enkele hectaren industrieterrein in oppervlaktewater, grasland, bebouwing en riet/ruigte en strand. Het project voorziet daarmee in een uitbreiding van het areaal N2000 habitattypen behorende bij herstel van zoet-zoutovergangen zoals: zilte pionier begroeiingen; slijkgraslanden; schorren en zilte graslanden. Alle verschillende stadia, van pioniers- tot eindstadium. Dit sluit naadloos aan bij de opgave voor het Natura 2000-gebied Waddenzee. Deze habitattypen bieden rust- en foerageergebied voor migrerende vissoorten en habitat voor estuariene soorten. Het plan kan daarmee bijdragen aan de instandhoudingsdoelstellingen voor de anadrome N2000 soorten **zeeprik**, **rivierprik** en **fint**. Voor deze soorten is herstel van intrekmogelijkheden en binnendijkse opgroeimogelijkheden van cruciaal belang.

Vis en KRW

Door het doortrekken van de Holwerdervaart kunnen trekvis en andere soorten de paaiplekken in het achterland bereiken. De verbreding van de Holwerter Feart biedt ook verder landinwaarts ruimte voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Via de Holwerdervaart kunnen diadrome vissoorten de Waterlichamen Blijervaart (Fries kleigebied- zwak brakke polderkanalen, KRW watertype M30) en Dokkumer Ee (Friese Boezem, KRW watertype M6b) bereiken. Voor de Blijervaart maken diadrome soorten een belangrijk onderdeel uit van de KRW score, intrek en toename van soorten zoals drie doornige stekelbaars, spiering en glasaal zal een direct effect hebben op de KRW score. Voor de Dokkumer Ee zal dat effect beperkter zijn maar ook hier maken diadrome soorten onderdeel uit van de KRW Maatlat. Met name een toename van paling zal hier een effect hebben op de KRW score.

Vrije migratieroute voor vissen

Indien er gekozen wordt voor afwatering van de boezem via de nieuwe haven van Holwerd dan wordt deze waterverbinding automatisch een hoofdroute voor migrerende vissen in het Waddengebied, zowel stroomopwaarts als stroomafwaarts vanwege de lokkende werking die van het afgevoerde water uitgaat zoals bij de spuisluisen in de afsluitdijk. Het gaat in dit deel van Fryslân om de volgende soorten: spiering, drie doornige stekelbaars, paling en bot. Ook vogelsoorten als lepelaar, stern en visdief profiteren hiervan mee. Het is dus van belang om bij de planvorming direct maatregelen mee te nemen voor het realiseren van vrije migratie. Dit kan in de vorm van vispassages dan wel visvriendelijk sluisbeheer. Het gaat hierbij om jaarrond vismigratie, waarbij in de zomer de migratie op een lager niveau staat. Een zo open mogelijke verbinding zonder barrières geniet de voorkeur.

Kans: De 'Lepelaarsplassen van Holwerd'

Daarnaast is het van belang om direct ook het leefgebied in het achterland voor de vissen te optimaliseren en kansen voor visetende waddenvogels te vergroten. Hierbij wordt gedacht aan meer natuurlijke oevers door het aanbrengen van meer ondieptes, zachte en flauwe oevers en het optimaliseren van het onderhoud van de oevers. Deze natuurlijkere oeverzones biedt kansen voor de ontwikkeling van nieuw foerageergebied voor lepelaars en visdiefjes. Dit zouden de 'Lepelaarsplassen van Holwerd' kunnen worden. Het ontwikkelen van natuurlijke oevers, vrije migratieroutes en het optimaliseren van onderhoud voor natuur past in de doelstellingen van het Wetterskip Fryslân.

Kans: Brakke overgang

De Holwerdervaart biedt mogelijk ruimte voor het ontwikkelen van een brakke overgang met natuurvriendelijke oevers. Een brakke overgang betekent dat er geen harde scheiding tussen zoet en zout is, maar dat dit geleidelijk in elkaar overgaat. In het Waddengebied ligt er een grote behoefte om dit soort zones te ontwikkelen t.b.v. vissen, macrofauna en vogels.

Bij een brakke overgang bij Holwerd stroomt er ook water vanuit de Waddenzee richting het achterliggende boezemkanaal. In een nadere studie kan worden uitgezocht tot welke lengte een brakke overgang mogelijk is en welke afwateringsscenario optimaal is om een brakke overgang in stand te houden zonder hinderlijke indringing van zout water bij de inlaten bovenstrooms in het kanaal. Met het Wetterskip zouden afspraken kunnen worden gemaakt om de afwatering van het boezemkanaal af te stemmen op de ontwikkeling van de brakke overgang. Een dergelijk beleid wordt in België gevoerd bij de 'Ganzenpoot': <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/wetenschap/1.2652848>

Sluisdeuren geopend om glasaaltjes door te laten



wo 11/05/2016 - 00:03 Luc De Roy

Dit jaar zijn voor het eerst in maart en april in de haven van Zeebrugge (aan de monding van het afleidingskanaal van de Leie en van het Leopoldkanaal) en in de voorhaven van Oostende (aan de monding van het kanaal Gent-Oostende) de sluisdeuren bij opkomend tij 10 centimeter geopend om glasaaltjes de kans te geven makkelijker landinwaarts te migreren.